

Natuurcompensaties zijn altijd een beetje verliezen

Een reactie van Natuurpunt

‘Wat valt er te winnen met natuurcompensaties?’, vraagt Glenn Deliège zich af in zijn bijdrage in dit nummer van Oikos. Hij stelt de terechte vraag waarom Natuurpunt voor de Antwerpse haven wel akkoord gaat met compensaties, maar bij Essers niet. Het is zeker zo dat het behoud van natuur te verkiezen valt boven compensaties. Ik ben het dan ook helemaal met hem eens wanneer hij schrijft over de beperktheid van compensaties, over het hellend vlak van de maakbaarheid van de natuur en – het omgekeerde zou pas vreemd zijn – over de enorme verdiensten van Natuurpunt als natuurvereniging en sociale beweging. Toch is het nuttig om uit te leggen hoe wij als vereniging naar natuurcompensaties kijken en hoe we daarmee omgaan.

Natuurpunt en de haven

In deze discussie is de context allesbepalend. Het is goed om terug te kijken naar wat er met de natuur(waarden) circa 45 jaar geleden gebeurde bij de havenuitbreiding. De polder waar ik als kleine jongen, opgroeiend in Beveren-Waas, doorheen wandelde, werd zonder pardon onder een metershoge sliblaag gespoten. De boeren boden jarenlang weerstand, maar uiteindelijk moesten ze vertrekken. Alles werd verzwolgen: gebouwen, wegen, kapelletjes, bomen(rijen), krekken,... Niets bleef over. Weggevaagd. Voorgoed. Eerst kwam er protest, en terecht, over het feit dat de boeren moesten wijken. Later ging de aandacht naar de onteigeningsvergoedingen en naar de landbouwgrond die werd opgeofferd. Ik maakte het allemaal van dichtbij mee en werd er sterk door geraakt. Maar over de natuur die toen teloorging, werd met geen woord gerept.

De maatschappij veranderde echter. Er groeide bewustzijn dat de achteruitgang van de natuur gestopt moest worden. De politiek volgde. De lidstaten van de Europese Unie keurden de *Vogel-* en later *Habitatrichtlijn* goed. Dat zorgde voor beschermde gebieden in heel Europa – de zogenoemde Natura 2000-gebieden. Ook heel wat gebieden op de Antwerpse Linkeroever, gelegen in de unieke Scheldedelta, werden daarin opgenomen. Negatieve ontwikkelingen in gebieden die onder de richtlijnen vallen kunnen slechts onder bepaalde voorwaarden doorgaan. Is het project van groot maatschappelijk belang? Bestaan er alternatieven? Als aan de maatschappelijke voorwaarden is voldaan, dan kan Natura 2000-gebied opgeofferd worden, maar enkel mits compensatie. De vernielde natuur moet elders hersteld worden. Deze richtlijnen zijn nog steeds dé hoeksteen van het biodiversiteitsbeleid in de EU. Ze genieten ook nog een brede steun. Recent nog protesteerden meer dan 500.000 burgers tegen de plannen van de Europese Commissie om ze uit te hollen.

Wie de houding van Natuurpunt ten aanzien van de haven vandaag bekijkt, moet ook terugkijken in de geschiedenis. Natuurpunt, indertijd nog Natuurreservaten, leverde een jarenlange juridische strijd tegen de havenuitbreiding en liet daarbij de bouw van het Deurganckdok stilleggen. Dat werd immers zonder verpinken aangelegd in het

midden van een Europees beschermd Vogelrichtlijngebied. Binnen het havenbedrijf was er toen geen bewustzijn van het belang van de natuurregelgeving. Hoe zou de economische motor van Vlaanderen gestopt kunnen worden voor natuur? Niemand die geloofde dat zoiets kon. Maar het gebeurde wel. We kregen het voor elkaar dat ook de grote en machtige haven zich aan de natuurwetgeving moest houden, net als iedereen. Een nooddecreet vol juridisch kunst- en vliegwerk werd in elkaar gebokst om op korte termijn een oplossing brengen. Maar de toon was gezet. Bij de haven was het besef gerijpt dat er met de bestaande natuur(waarden) rekening moest worden gehouden. Op die manier ontstond ook een andere relatie met de natuurbeweging: een relatie gebaseerd op overleg, niet op juridische strijd. Vanaf dat moment zoeken we samen naar oplossingen. Maar het moet wel duidelijk zijn: wij zijn geen vragende partij om de haven verder uit te breiden. Dat is een politieke keuze geweest van de Vlaamse regering. Net zoals het de Vlaamse regering is die ervoor heeft gekozen om de woonkernen in de polder te laten verdwijnen. Daartegen hebben wij trouwens bezwaar aangetekend, net zoals de landbouwers en de omwonenden.

Het verschil tussen Essers en de haven

Het respect voor de bestaande instrumenten om natuur te beschermen is ook meteen het grote verschil tussen het dossier H. Essers en de uitbreiding van de Antwerpse haven. H. Essers verkeert nog altijd in de waan dat natuurwetgeving er misschien is voor anderen, maar niet voor hen. Even een korte historiek: al in 2006 vroeg H. Essers om een transporthal in Genk te mogen uitbreiden. Daartoe moest 4 hectare Europese topnatuur op de schop. In 2007 ging de Vlaamse overheid in op de vraag, en zette in 2009 het natuurgebied definitief om tot industriegrond. Het dossier bevatte twee strikte voorwaarden. Ten eerste moest H. Essers de resterende natuur rond de hal opwaarderen. Ten tweede werd afgesproken dat een verdere uitbreiding op termijn uitgesloten is. Onder deze twee uitdrukkelijke voorwaarden kon de milieubeweging leven met de uitbreiding. Maar het werd al snel duidelijk dat H. Essers geen werk maakte van het natuurherstel, ook niet na verschillende aanmaningen. Het natuurherstel werd uitgesteld, en tenslotte afgewenteld op de overheid. Schaamteloos legt H. Essers de schuld van het nooit uitgevoerde herstel nu bij de overheid zelf. Ongehoord.

Maar het wordt nog erger. In 2014 vraagt het bedrijf ongegeneerd een nieuwe uitbreiding van de site aan de Transportlaan in Genk en Zonhoven. De Vlaamse overheid bestelt zonder verpinken, en op kosten van de belastingbetaler, een *milieueffectenrapport* (MER) om de zaken in gang te zetten. Daarbij worden de conclusies en afspraken uit 2009 (eerste uitbreiding) gewoonweg 'vergeten'. De natuurwaarden worden miskend, en alternatieve locaties worden amper onderzocht. Nochtans ligt in Limburg 1.000 hectare industriegrond vrij. Het heeft er alle schijn van dat de uitkomst van het MER al op voorhand vast lag: de Vlaamse overheid en Essers gooiden het vooraf op een akkoordje. H. Essers is duidelijk nog niet tot het inzicht gekomen dat ook economische ontwikkelingen gebonden zijn aan natuurwetgeving.

Wij zijn géén fan van compensaties

Laat me heel duidelijk zijn, en daar ben ik het volmondig eens met Deliège: compensatie van natuur is (bijna) altijd verlies. Ik wil graag de vergelijking maken met de onteigening van de boeren. Hoewel een onteigening de boer in principe in staat moet stellen om eenzelfde bedrijf elders te starten, zal hij terecht vinden dat dat moeilijk echt kan. De gronden die hij moet verlaten zijn immers vaak al generaties lang bewerkt door zijn voorouders, gekoesterd en verzorgd. De boer zal altijd verliezen. En zo ook de natuur. Maar toch zien we de compensatieplicht als een goede zaak. Het zorgt minstens voor een grondiger maatschappelijke afweging of de vernieling van de aanwezige natuur verantwoord is of niet. En het zorgt ervoor dat, ook al is er verlies, dit verlies op langere termijn wordt beperkt. Compensatieplicht is dus goed, maar is en blijft een laatste redmiddel.

Net daarom ook proberen we in de haven los te komen van het compensatie-idee en te werken aan een samenhangende, pro-actieve aanpak. Dat is de essentie van het plan dat nu voorligt. De bedoeling is daar niet om schade te compenseren, maar om de natuurwaarden in het gebied te versterken en ontwikkelen. Enkel zo kunnen we ze duurzaam behouden. In de haven ligt de focus nu op het globale gebied en niet op de compensatie van individuele, kleinere percelen. Dat is nieuw, ook in Europese context. Het is de reden waarom dit project op Europees niveau als voorbeeld wordt aangehaald.

Bepaalt het aantal vogels de waarde van de natuur?

Deliège betoogt dat een telling van populaties van bepaalde soorten niet in staat is om de 'natuur' correct te waarderen; ook daarin geef ik hem gelijk. Toch is de Europese regelgeving daar vandaag op gebaseerd. En het leidt vandaag tot zeer vreemde en onbevredigende discussies op het terrein waar we nu al enkele jaren proberen om de instandhoudingsdoelen in het kader van het Natura 2000-programma een plaats te geven in Vlaanderen. Daar zoveel broedparen van het ene. Elders zoveel hectare van een bepaald habitat. Maar natuur is veel meer dan een optelsom of rekensom. Alleen hebben we nog niet de manier gevonden om dat voldoende in beeld te brengen. Zolang dat probleem niet is opgelost, zal er geroeid moeten worden met de riemen die er zijn.

Tijd voor de betonstop

Hoe we het ook draaien of keren: de ruimte in Vlaanderen is beperkt. De afgelopen eeuw is Vlaanderen in ijltempo versteend: 27 procent van de totale oppervlakte is volgebouwd. Nieuwe parkings, verkavelingen, bijkomende wegen en shoppingcentra doen elke dag 6 hectare aan open ruimte sneuvelen. Weides, akkers, bossen, graslanden en heidegebieden die onze landschappen waardevol maken, staan onder druk. Zolang we er niet in slagen om deze trend te keren of minstens te stoppen zal compensatie een noodzakelijk middel blijven om wat ergens verdwijnt, minstens ten dele elders te herstellen. Trouwens, moeten we het systeem van compenseren niet uitbreiden?

De tijd is rijp voor een systeem van verplichte compensatie bij het verlies van open ruimte: de betonstop. Er mag zo weinig mogelijk – en op termijn zelfs geen – bijkomende

ruimte worden aangesneden. Wordt er toch een nieuw stuk open ruimte gebeton-
neerd, dan moet dat gecompenseerd worden door bestaande, ongebruikte bebouwing
of wegeninfrastructuur weer om te zetten in natuur of landbouw. Dat zal dan, het kan
niet anders, 'gemaakte' natuur zijn. Dat hoeft geen probleem te zijn: alle natuur in
Vlaanderen is door de mens gemaakt. Er zijn geen oerbossen meer in onze regio.

Zonder natuur geen economie

En dan kom ik op het misschien wel enige punt waar ik het met Deliège niet eens ben.
Volgens hem is de mantra van de natuurbeweging dat economie en ecologie perfect
hand in hand gaan. Maar dat is een achterhaalde gedachte. Ecologie en economie staan
niet naast mekaar als twee aanvullende delen. Die gedachte, ontstaan bij het lanceren
van het begrip 'duurzaam', namelijk dat er drie 'poten' nodig zijn voor een duurzame
samenleving, een economische, een ecologische en een sociale, hebben we verlaten. We
zijn ondertussen immers tot het besef gekomen dat dat niet klopt. Dat het geen drie
evenwaardige delen zijn. We weten nu dat de economie zich maar kan afspelen bin-
nen de grenzen van de aarde en niet omgekeerd. En dus met andere woorden dat de
ecologie, de natuurlijke systemen van onze aarde, onontbeerlijk zijn voor eender welke
economie om op te bouwen. Afbraak van die natuurlijke systemen betekent sowieso
dat geen economie mogelijk is. De economie zal zich dus moeten aanpassen en inpas-
sen in de natuurlijke draagkracht en de natuurlijke systemen.

Leggen we het dan verkeerd uit?

Deliège en ik zijn het dus best over veel dingen eens. Ook over Essers. Het is niet de
bedoeling van Deliège om ons ervan te overtuigen met Essers tot een deal te komen en
het stuk natuurgebied in Zonhoven onder het beton te laten verdwijnen. Wel verwijt
hij Natuurpunt dat we in onze communicatie onvoldoende erkennen dat de havenuit-
breiding wel degelijk ook verlies aan natuur betekent. Wie dit stuk leest, zal inzien dat
dit zeker niet onze bedoeling is. Maar ik wil terugkomen op de inleiding van Deliège
waar hij mij citeert als ik zeg dat Natuurpunt een club van 'doeners' is. En dat klopt. Wij
proberen zaken op het terrein te realiseren. Soms, indien het echt moet, via de rechter.
Maar daar waar het kan in overleg en in vormen van samenwerking. Zijn we daarin
soms te enthousiast? Zijn we daarover soms te positief? Misschien wel. Maar bekijk
het ook andersom. Wij houden al vele jaren lang duizenden vrijwilligers gemotiveerd
om steeds maar weer hun beste beentje voor te zetten voor de natuur. Dat kan je niet
door almaar weer de verliezen te benadrukken. Hoewel, en ik heb er op gewezen, het
verlies aan biodiversiteit maar blijft doorgaan. Dat kan alleen maar door mekaar te
bemoedigen en te wijzen op de (kleine) successen die we boeken en die ons de moed
geven om door te gaan.

Bio

Chris Steenwegen is algemeen directeur van Natuurpunt.